

Magyarország 50 éve nyújt garanciát a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség számára a nukleáris anyagok békés célú felhasználására

50 évvel ezelőtt, 1972. május 13-án jelent meg a Magyar Közlönyben az a törvényerejű rendelet, amely kihirdette a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződés (Atomsorompó Szerződés) szerinti biztosítékok alkalmazása tárgyában Magyarország és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) közötti egyezményt

Előzmények

Az Amerikai Egyesült Államokat és a volt Szovjetuniót követve, 1952. októberében Nagy-Britannia lett a világ harmadik atomhatalma. Jelentős volt a félelem, hogy hamarosan több állam is képes lesz nukleáris fegyvereket előállítani.

1953-ban Dwight D. Eisenhower amerikai elnök az ENSZ Közgyűléséhez intézett, „Atomok a békéért”(Atoms for Peace) című beszédében szökött a nukleáris dilemmáról: miként lehet biztosítani azt, hogy az atomenergia békés felhasználása során keletkezett anyagok és a közben szerzett ismeretek ne szolgáljanak katonai célokat. A beszéd történelmi jelentőségű volt, hisz megteremtette a NAÜ és az Atomsorompó-szerződés létrehozásának hátterét.

A NAÜ 1957-ben alakult azzal a fő célkitűzéssel, hogy előmozdítsa a nukleáris anyagok, valamint a nukleáris technológiák és know-how békés célú alkalmazásra történő globális terjesztését, és hogy ellenőrizze azokat a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozása érdekében. Jelenleg 173 tagállama van¹, köztük hazánk is.

Az Atomsorompó-szerződés végrehajtását szolgáló nukleáris biztosítéki rendszer

Magyarország az elsők között csatlakozott az Atomsorompó Szerződéshez, amely 1970. március 5-én lépett hatályba. A szerződéshez való csatlakozással hazánk is jogosulttá vált az atomenergia békés célú alkalmazására, kutatására és termelésére irányuló tevékenységekre. Ugyanakkor atomfegyverrel nem rendelkező országgként hazánk kötelezte magát arra, hogy senkitől nem fogad el, nem állít elő, nem szerez be nukleáris fegyvereket vagy egyéb nukleáris robbanószerkezeteket, semmiféle segítséget nem fogad el azok előállításához, és erre nemzetközileg elfogadott biztosítékokat ad. Hazánk ezért kötelezettséget vállalt arra, hogy valamennyi nukleáris anyagát és létesítményét a NAÜ ellenőrzése alá helyezi és e célból kétoldalú átfogó biztosítéki egyezményt ír alá a NAÜ-vel, amelyet az 1972. évi 9. törvényerejű rendelet hirdetett ki.

Az Atomsorompó Szerződés alapján kialakított biztosítéki rendszer célja, hogy a NAÜ igazolni tudja a nemzetközi közösség számára, hogy az általa ellenőrzött országok nukleáris tevékenysége és valamennyi nukleáris anyaga maradéktalanul békés felhasználású.

A NAÜ-vel való kapcsolattartásra, továbbá az atomenergia békés célú alkalmazásával összefüggő hatósági engedélyezési eljárásra az 1955-ben alapított Országos Atomenergia Bizottság (OAB) kapott felhatalmazást. Az 1972. évi 9. törvényerejű rendelet a végrehajtással az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökét bízta meg, aki akkor egyben miniszterelnök-helyettes is volt.

---

¹ (2021. április 7.) [Member States of the IAEA and dates of membership | IAEA](#)

(Megjegyzés: Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően a NAÜ-vel kötött kétoldalú biztosítéki egyezményt felváltotta a NAÜ-EU-Magyarország közötti háromoldalú biztosítéki megállapodás.)

A biztosítéki rendszer bevezetése óta – immáron 50 éve – hazánk szigorú, hatóságilag ellenőrzött központi és helyi nyilvántartást vezet a nukleáris anyagokról (urán, plutónium, tórium). Ezen túlmenően a hazai szervezetek üzemeltetési feljegyzéseket vezetnek, a nemzetközi ellenőrök pedig a nukleáris anyag körülhatárolására pecsétet, valamint megfigyelőkamerákat használhatnak és nukleáris méréseket végezhetnek.

A helyi nukleárisanyag-nyilvántartási rendszereken alapul a központi nyilvántartási rendszer, amelynek vezetéséért kezdetben az OAB felügyeletével az akkori Izotóp Intézet, napjainkban pedig az Országos Atomenergia Hivatal a felelős.

A nukleárisanyag-nyilvántartási, adatszolgáltatási és ellenőrzési rendszer követelményei a nemzetközi biztosítéki rendszer erősödésével bővültek, de az 50 évvel ezelőtt kialakított nukleárisanyag-nyilvántartási rendszer még mindig központi elemét adja a NAÜ feladatainak, amelyek a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozására irányulnak.

50 évvel ezelőtt hazánk az új feladatok mellett új lehetőségeket is kapott a biztosítéki rendszerhez való csatlakozással

Hazánk az Atomsorompó Szerződés és annak végrehajtására a NAÜ-vel kötött biztosítéki egyezmény aláírását és ratifikálását önkéntes alapon vállalta. E nemzetközi szerződések hazai végrehajtásaként vállaltuk a feladatok jogszabályi háttérének megteremtését, az országban lévő valamennyi nukleáris anyag központi és helyi nyilvántartási rendszerének kialakítását és működtetését, a nukleáris anyagokban bekövetkezett változások havi rendszerességgel történő jelentését, az új nukleáris létesítmények alapvető műszaki adatainak előzetes jelentését, valamint a meglévő létesítményi adatok és azokban való változás jelentését a nemzetközi biztosítéki rendszer számára.

A nukleáris anyagok nyilvántartásának kötelezettsége és a rendszeres nemzetközi és hazai hatósági ellenőrzések eredményeként a nukleáris anyaggal rendelkezők fokozott figyelmet fordítanak az anyagokhoz való illegális hozzáférés megakadályozására.

Bár a biztosítéki rendszer alapvetően a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozására irányul, és a nukleáris fegyverrel nem rendelkező államok, köztük hazánk is, beleegyeztek abba, hogy lemondanak a nukleárisfegyver-programok kialakításáról, az alku fontos része volt azonban, hogy ezért cserébe ezek az országok segítséget és bátorítást kapnak – a biztosítéki intézkedések betartása mellett – a békés célú nukleáris programok folytatásához.

Ennek korai eredményeit tükrözi az OAB tájékoztatása az 1980-1982-es időszakról, amely szerint Magyarország pénzügyi hozzájárulást nyújtott a NAÜ segélyalapjához, amely hozzájárulásnál azonban 13-szor nagyobb értékben kaptunk nagyértékű berendezéseket a NAÜ műszaki segélyprogramjainak keretében, többek között az MTA debreceni Atommag Kutató Intézetében létesült ciklotron, valamint környezetvédelmi mérőműszereket az MTA Izotóp Intézete számára.

Számos magyarországi létesítmény (többek között a Paksi Atomerőmű) profitál azóta is a NAÜ biztosította forrásokból. A legnagyobb segítséget az a folyamatos szakemberképzés, valamint

annak az infrastruktúrának a létrehozásához való hozzájárulás jelentette, amely nélkül a magyar atomenergia-ipar ma nem működhetne.

Az Atomszorompó Szerződés részes államai azt is vállalták, hogy csak úgy adhatnak át békés célú felhasználásra nukleáris anyagokat és berendezéseket bármely állam számára, ha – többek között – azok békés célú felhasználását a NAÜ nemzetközi ellenőrzési tevékenysége garantálja. A nemzetközi exportellenőrzési rezsimek (Zangger Bizottság, Nukleáris Szállítók Csoportja), amelyeknek hazánk is tagja a kezdetektől fogva, folyamatosan fejlesztik e termékek szállítási feltételeire vonatkozó irányelveket, amelyeket hazánk nukleáris és mára már nukleáris kettősfelhasználású termékekre vonatkozó exportellenőrzési szabályozása is követ. Ennek a kötelezettségvállalásnak a részeként, a NAÜ biztosítéki rendszerét kiegészítve, hazánk először 1986-ban adta ki a nukleáris anyagok és berendezések exportját külön engedélyhez kötő 2/1986. (I.19.) MT rendeletét.

A hazai biztosítéki rendszer kialakítása és átláthatósága hozzásegítette hazánkat ahhoz, hogy hozzájuthassunk nukleáris technológiákhoz. Az átfogó biztosítéki egyezmény végrehajtása, ennek megerősítése a NAÜ ellenőrök hazai helyszíneken végzett ellenőrzése által, bizalmi keretet adott az országnak a nukleáris együttműködésekben és a nukleáris kereskedelemben való szabad, hátrányos megkülönböztetéstől mentes részvételhez is. Ez segítette hazánkat ahhoz is például, hogy 1992-ben véglegesen lekerülhettünk a csúcstechnológiai termékeket tartalmazó feketelistáról (COCOM-lista), amely annak idején az ún. „keleti blokk” országait sújtó multilaterális kereskedelmi embargó volt.

A későbbiekben megkötött kormányközi keretegyezmények az atomenergia békés célokra való felhasználása területén folytatandó együttműködésekről (így pl. a Magyar Népköztársaság Kormánya és Kanada Kormánya között 1988-ban, vagy a Magyar Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között 1992-ben kötött egyezmény) a nukleáris anyag, berendezés és technológia hazánkba való szállításának feltételéhez kötötték az importált termék NAÜ-s vagy azzal egyenértékű biztosítéki rendszer alá helyezését. Ezen egyezmények keretében tudott korszerű technológiához jutni a magyar nukleáris ipar.

Bár a nukleáris biztosítéki rendszer technikai célja, hogy korai észleléssel akadályozza meg a nukleáris anyagok békés célú felhasználását katonai célokra, legalább ilyen fontosságú a rendszer bizalomépítő szerepe az országok között. A biztosítéki rendszer ezidáig kifogástalan működtetésével hazánk bizonyítani tudta a világ számára, hogy betartjuk azokat a nemzetközi kötelezettségeket, amelyben vállaltuk az atomenergia kizárólag békés célú alkalmazását.

A NAÜ biztosítéki rendszerének folyamatos támogatására az OAH és a hazai nukleáris létesítmények, kutatóintézetek, valamint cégek önkéntes alapon egy támogatóprogram keretében nyújtanak támogatást műszaki tudás átadásával mind a NAÜ ellenőreinek képzéséhez, mind nukleáris anyagok mérési módszereinek és berendezéseinek kidolgozásához. A támogatóprogramban való részvétellel a magyar szakemberek immáron 30 éve aktív részesei az e téren folyó nemzetközi kutatás-fejlesztésnek.

A nemzetközi biztosítéki rendszer hazai teljesítését a NAÜ mindig nagyra értékelte: a hazai biztosítéki rendszer régen és most is jogilag megfelelően megalapozott, a helyi és országos végrehajtását végző szakemberek magas szintű ismeretekkel rendelkeznek a NAÜ célkitűzéseinek megvalósításához szükséges intézkedésekről, aktívan részt vesznek a nemzetközi biztosítéki rendszer alakításában és a rendszer előtt álló kihívások megoldásában.

A magyar támogatóprogram 30 éves évfordulójára készült kiadványunkat itt érheti el.

[http://www.oah.hu/web/v3/OAHportal.nsf/B3ADBA30174AAF7CC12587F1002AD49A/\\$FILE/30%20%C3%A9ves%20a%20magyar%20t%C3%A1mogat%C3%B3program_22_02_08.pdf](http://www.oah.hu/web/v3/OAHportal.nsf/B3ADBA30174AAF7CC12587F1002AD49A/$FILE/30%20%C3%A9ves%20a%20magyar%20t%C3%A1mogat%C3%B3program_22_02_08.pdf)